

تعیین نقش الگوهای ارتباطی خانواده و خلق و خوی کودک در پیش بینی اضطراب جدایی در دانش آموزان مقطع ابتدایی

نسرین اکبری^۱، مینا محمودوند^۲، الناز شاهی^۳، مرتضی عزیزی^۴

^۱ فارغ التحصیل کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز

^۲ فارغ التحصیل کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل

^۳ فارغ التحصیل کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی موسسه آموزش عالی چرخ نیلوفری

^۴ استادیار گروه روانشناسی، واحد سراب، دانشگاه آزاد اسلامی، سراب، ایران (نویسنده مسئول)

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تعیین نقش الگوهای ارتباطی خانواده و خلق و خوی کودک در پیش بینی اضطراب جدایی در دانش-آموزان مقطع ابتدایی صورت گرفت. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری شامل کلیه دانش آموزان ابتدایی شهر آذرشهر در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۸ بودند که به روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای تعداد ۱۰۰ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. ابزار گردآوری اطلاعات شامل مقیاس سنجش اضطراب جدایی (فرم والدین)، تجدیدنظر شده الگوهای ارتباطی خانواده و پرسشنامه خلق و خو و منش کلونینجر (فرم کودکان) بود. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از آزمون ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه به روش ورود استفاده شد که برای این منظور از نرم افزار آماری SPSS20 بهره گرفته شد. نتایج نشان داد که بین الگوی ارتباطی گفت و شنود و الگوهای ارتباطی با اضطراب جدایی رابطه منفی و بین الگوی ارتباطی همنوایی با اضطراب جدایی رابطه مثبت معنی دار وجود دارد. بین خلق و خوی کودک و مولفه های همکاری، اجتناب از آسیب، خود هدایتگری با خود فراروی با اضطراب جدایی رابطه منفی و بین مولفه وابستگی به پاداش با اضطراب جدایی دانش آموزان رابطه مثبت معنی دار وجود دارد ($p < 0/05$). نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که الگوهای ارتباطی خانواده و خلق و خوی کودک ۳۶/۸ درصد و مولفه های آنها ۲۷/۷ درصد می توانند تغییرات مربوط به اضطراب جدایی را به صورت معنی داری پیش بینی کنند ($p < 0/01$; $p < 0/05$). نتایج به دست آمده بر لزوم توجه به الگوهای ارتباطی خانواده و خلق و خوی کودک در زمان کار با کودکان دارای اختلال اضطراب جدایی، تاکید دارد.

واژه های کلیدی: اضطراب جدایی، الگوهای ارتباطی خانواده، خلق و خوی کودک

مقدمه

اختلالات اضطرابی^۱ به خاطر اینکه بیش از اندازه هستند یا بعد از دوره‌های مناسب رشد ادامه می‌یابند، با ترس یا اضطرابی که از لحاظ رشد هنجاری هستند، تفاوت دارند. یکی از این اختلالات، اختلال اضطراب جدایی^۲ می‌باشد. اضطراب جدایی یک یک پدیده رشدی عالمگیر انسان است و نشاندهنده آگاهی کودک از جدا شدن او از مادر یا مراقب اولیه است. اضطراب جدایی یا اضطراب بیگانه، بخشی مورد انتظار از رشد طبیعی است و به احتمال زیاد به عنوان یک پاسخ انسانی که ارزش دوام دهنده زندگی دارد تکامل یافته است. کتابچه تشخیصی و آماری اختلالات روانی (DSM-5) تشخیص اضطراب جدایی ایجاب می‌کند که حداقل سه علامت مربوط به نگرانی مفرط در مورد جدایی از شخص مورد دلبستگی عمده و به مدت شش ماه وجود داشته باشد این نگرانی‌ها ممکن است به صورت امتناع از رفتن به مدرسه، ترس و ناراحتی موقع جدایی، شکایت‌های مکرر از علائم جسمی نظیر سردرد و دل دردهنگامی که جدایی در پیش است و کابوس‌های مربوط به موضوعات جدایی تظاهر کند. همچنین بروز علائم با ید بعد از هجده سالگی باشد. ابراز درجاتی از اضطراب جدایی در بچه‌هایی که نخستین بار وارد مدرسه می‌شوند نرمال شمرده می‌شود. معهدنا اختلال اضطراب جدایی، زمانی تشخیص داده می‌شود که اضطراب مفرط نامتناسب از نظر رشدی به هنگام جدایی از منبع وابستگی اساسی ظاهر می‌گردد (انجمن روانپزشکی آمریکا؛ ۲۰۱۳؛ ترجمه سید محمدی، ۱۳۹۳).

شواهد نشان می‌دهد اختلال اضطراب جدایی پدیده‌ای گذرا برای کودکان بوده و در صورت عدم درمان تا سنین نوجوانی و بزرگسالی ادامه پیدا می‌کند و مشکلات بسیاری را در آینده کودک ایجاد می‌کند که این مشکلات بیشتر شامل اختلالاتی در خصوص وسواس، اضطراب و غیره می‌گردد (کورنلین و سلویا؛ ۲۰۱۴). به شرحی که فرانر^۳ و همکاران (۲۰۱۵) در نتایج پژوهشی گزارش کردند ۲۷/۲ درصد از افراد مبتلا به اختلال اضطراب جدایی احتمال و استعداد ابتلا به مشکل روانشناختی دیگری (مانند وسواس و افسردگی و ...) دارای بودند. براین اساس توجه به این موضوع بسیار حائز اهمیت است. در واقع رشد نابهنجار کودکان با وضعیت اجتماعی و محیطی متعددی نظیر نظام همسالان و خانواده ارتباط تنگاتنگی دارد (ماش و وولف، ۲۰۱۱).

علاوه بر نقش خانواده، ویژگی‌ها و خلق و خوی فردی کودک نیز در میزان اضطراب تاثیر گذار است. خلق و خوی^۴ مجموع‌های از خصلت‌های ذاتی است که کودک را با دنیا ارتباط می‌دهد و نقشی اساسی و بنیادی در تکامل شخصیت منحصر به فرد کودک دارد. این خصلت‌ها همچنین چگونگی تعامل کودک با دنیای اطرافش را تعیین می‌کند. خلق و خوی صفاتی پاینده هستند که هیچوقت صرفاً خوب یا بد نیستند و با توجه به چگونگی بازخورد آنها از محیط کودک آنها را به صورت خوب یا بد طبقه‌بندی می‌کند (میرمحمدی، ۱۳۹۱). همچنین توماس و چیس (۲۰۰۷) خلق و خوی را به عوان سبک رفتاری تعریف کرده-

^۱- Anxiety Disorders

^۲- Separation Anxiety Disorder

^۳- Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition (DSM-5)

^۴- America Psychiatric Association

^۵-Cornelia & Silvia

- Franz

^۶- Mash & Wolff

^۷- Temperament

^۸- Thomas & Chess

اند. سبک رفتاری یعنی چگونگی رفتار نه چرا (انگیزه) یا چه (فعالیت) (نقل از الله یاری و الحانی، ۱۳۹۱). پژوهشگران خلق و خو را با نه صفت اختصاصی یا ترکیبی از آنها تعریف کرده اند و به تبیین همسالان، اعضای خانواده و نوع رفتارها و عکس العمل ها پرداخته اند. همچنین نوع رفتارهای آموزگاران، همسالان و اعضای خانواده در برخورد با رفتارهای ناشی از ویژگی های خلق و خویی بررسی کرده اند. خلق و خوی کودک بر روی دیدگاهی که کودک نسبت به مدرسه و کارهای روزمره دارد، تاثیر مستقیمی می گذارد (آقاپور، ۱۳۹۴). در این خصوص نتایج مطالعه شوچین یین و شوفنگ چن (۲۰۱۷) نشان داد که خلق و خوی کودک عامل مهمی در مشکلات سازگاری و رفتاری کودک می باشد و تاثیر معناداری بر آن دارد. همچنین والدو، جولیانو، رافوئل، راساریو، ایزابل و جوآو (۲۰۱۶) در نتایج مطالعه ای نشان دادند که بین افکار (مثبت و منفی) خود کودک با اضطراب جدایی رابطه مثبت وجود دارد. همچنین ترس و اضطراب والدین به ویژه مادر ۲۹ درصد از اضطراب جدایی کودک را پیش بینی می کند. بعلاوه سیدنیا و شهرام زاده (۱۳۹۵) در تحقیقی نشان دادند که بین ویژگی های کودکان با اضطراب جدایی رابطه معناداری وجود دارد. به طوری که بین ویژگی های منفی نظیر پرخاشگری، گوشه گیری و خشم با اختلال اضطراب جدایی همبستگی مثبت و معناداری به دست آمد.

با توجه به اهمیت نقش دوران ابتدایی در روند ادامه تحصیلی دانش آموزان، بررسی مشکلات این دوره تحصیلی بسیار مهم و حساس می باشد. علاوه بر این وجود مطالعات بسیار جسته و گریخته در خصوص نقش خلق و خوی کودکان در مشکلات رفتاری و اختلال اضطراب جدایی حاکی از خلاء های پژوهشی در این خصوص می باشد. لذا مطالعه حاضر در این خصوص و جهت پاسخگویی به این سوال اساسی صورت گرفت که: آیا الگوهای ارتباطی خانواده و خلق و خوی کودک توانایی پیش بینی اضطراب جدایی در دانش آموزان مقطع ابتدایی را دارد؟

روش کار

از لحاظ هدف تحقیق از نوع کاربردی، از لحاظ نوع روش، توصیفی از نوع همبستگی - پیش بین می باشد. در این پژوهش اضطراب جدایی به عنوان متغیر ملاک و الگوهای ارتباطی خانواده و خلق و خو به عنوان متغیر پیش بین می باشند. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش آموزان ابتدایی شهر آذرشهر در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۸ بودند. آمار این دانش آموزان براساس گزارش معاونت محترم آموزش و پرورش شهر آذر شهر ۸۴۰ نفر می باشند. روش نمونه گیری پژوهش حاضر به صورت تصادفی خوشه ای بود. برای این منظور از بین مدارس ابتدایی شهر آذرشهر تعداد ۴ مدرسه (دخترانه و پسرانه) به صورت تصافی انتخاب انتخاب شدند. سپس از بین این مدارس تعداد ۳ کلاس به صورت تصادفی انتخاب و افراد مستقل در این کلاس ها به عنوان نمونه آماری به تعداد ۱۰۰ نفر انتخاب شدند.

مقیاس سنجش اضطراب جدایی (فرم والدین)! مقیاس سنجش اضطراب جدایی (نسخه والد و کودک) توسط هان، هاجینلیان، ایسن، وندر و پینکاس^{۱۳} آذر سال ۲۰۰۳ ساخته شد. این مقیاس دارای دو فرم والد و کودک است که هر کدام با ۳۴ ماده، ابعاد خاص اضطراب جدایی دوران کودکی را بر اساس ملاکهای تشخیصی متن تجدیدنظر شده چهارمین راهنمای

^{۱۲} Shuchen Yen & Shofeng Chen

^{۱۱} Valadão, Juliana, Raquel, Rosário, Isabel & Joao

^{۱۲} Separation Anxiety Assessment Scale (child & parent version)1

^{۱۳} Hahn, Hajinlian, Eisen, Winder & Pincus

تشخیصی و آماری اختلال های روانی^۴ اندازه گیری می کند. چهار بُعد اصلی این ابزار ترس از تنها ماندن^۵ ترس از رهاشدن^۶، ترس از بیماری جسمی^۷ و نگرانی درباره حوادث خطرناک^۸ است. علاوه بر این، مقیاس سنجش اضطراب جدایی دو زیرمقیاس پژوهشی فراوانی حوادث خطرناک^۹ و فهرست نشانه های امنیت^{۱۰} نیز دربر می گیرد.

مقیاس تجدیدنظر شده الگوهای ارتباطی خانواده!^{۱۱} برای بررسی الگوهای ارتباطی خانواده از ابزار تجدیده نظر شده الگوی ارتباطات خانواده که توسط ریچی و فیتزپاتریک در سال ۱۹۹۴ به این منظور تهیه شده استفاده شد. این ابزار یک پرسشنامه خودسنجی است. پرسشنامه الگوهای ارتباطی خانواده دارای ۲۶ گویه پنج گزینه ای از کاملاً موافقم (نمره پنج) تا کاملاً مخالفم (نمره یک) است.

پرسشنامه خلق و خو و منش کلونینجر، نسخه دبستانی (PSTCI): پرسشنامه حاضر، توسط کنستانتینو و همکاران برای ارزیابی عوامل هفتگانه شخصیتی که در پرسشنامه خلق و خو و منش کلونینجر بدان ها پرداخته شد (کلونینجر و سیراکیک، ۱۹۹۲؛ نقل از کنستانتینو^{۱۲} و همکاران، ۲۰۰۲) ساخته شده است.

یافته ها

یافته توصیفی

جدول (۲): میانگین و انحراف معیار متغیر اضطراب جدایی

متغیر	میانگین	انحراف معیار
ترس از تنها ماندن	۳۲/۵۸	۴/۰۵
ترس از رهاشدن	۲۹/۵۴	۳/۱۷
ترس از بیماری جسمی	۱۶/۵۱	۲/۱۰
نگرانی درباره حوادث خطرناک	۱۵/۳۵	۲/۱۸
اضطراب جدایی	۶۷/۵۲	۷/۳۰

همانطور که در جدول (۲) مشاهده می شود میانگین ترس از تنها ماندن ۳۲/۵۸، ترس از رهاشدن ۲۹/۵۴، ترس از بیماری جسمی ۱۶/۵۱، نگرانی درباره حوادث خطرناک ۱۵/۳۵ و اضطراب جدایی ۶۷/۵۲ می باشد.

^۴ Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 4th Edition, Text Revision, (DSM-IV-TR)

^۵ fear of being alone

^۶ fear of abandonment

^۷ fear of physical illness

^۸ worry about calamitous events

^۹ frequency of calamitous events

^{۱۰} Safety Signals Index

^{۱۱} revised version of Family Communication Patterns

^{۱۲} Cloninger & Syrakic

^{۱۳} Constantino

جدول (۳): میانگین و انحراف معیار الگوهای ارتباطی خانواده

متغیر	میانگین	انحراف معیار
الگوی ارتباطی گفت و شنود	۴۹/۵۷	۵/۱۶
الگوی ارتباطی همنوایی	۳۱/۱۲	۳/۵۹
الگوهای ارتباطی خانواده	۷۵/۵۰	۸/۵۹

چنانچه در جدول (۳) مشاهده می شود میانگین الگوی جهت گیری گفت و شنود ۴۹/۵۷، الگوی ارتباطی همنوایی ۳۱/۱۲ و الگوهای ارتباطی خانواده ۷۵/۵۰ می باشد.

جدول (۴): میانگین و انحراف معیار متغیر خلق و خوی کودک

متغیر	میانگین	انحراف معیار
همکاری	۲۷/۱۵	۲/۷۴
اجتناب از آسیب	۳۹/۱۰	۴/۱۸
نوجویی	۲۶/۷۴	۲/۸۵
وابستگی به پاداش	۳۲/۶۲	۳/۸۰
پافشاری	۳۱/۱۵	۳/۴۱
خود هدایتگری	۳۰/۱۹	۳/۱۲
خود فراروی	۲۵/۰۶	۲/۶۷
خلق و خوی کودک	۱۰۷/۳۵	۱۰/۲۲

همانطور که در جدول (۴) مشاهده می شود میانگین همکاری ۲۷/۱۵، اجتناب از آسیب ۳۹/۱۰، نوجویی ۲۶/۷۴، وابستگی به پاداش ۳۲/۶۲، پافشاری ۳۱/۱۵، خود هدایتگری ۳۰/۱۹، خود فراروی ۲۵/۰۶ و خلق و خوی کودک ۱۰۷/۳۵ می باشد.

یافته های استنباطی

پیش فرض ها

قبل از تحلیل آزمون های فرضیه، پیش فرض های شاخص دوگانه هم خطی چندگانه یعنی شاخص توزیع واریانس (VIF) و شاخص تحمل (Tolerance) و پیش فرض استقلال منابع خطای متغیرها (آزمون دوربین- واتسون) استفاده شد. برای تعیین نقش هر یک از متغیرهای الگوهای ارتباطی خانواده و خلق و خوی کودک به عنوان متغیرهای پیش بین و اضطراب جدایی در دانش آموزان مقطع ابتدایی به عنوان متغیر ملاک در معادله رگرسیون تحلیل شدند. میزان F مشاهده شده معنادار است (۰/۰۱ < p) و ۳۶/۸ درصد از اضطراب جدایی در دانش آموزان مقطع ابتدایی توسط متغیرهای الگوهای ارتباطی خانواده و خلق و خوی کودک تبیین می شود و برای تعیین نقش هر یک از مولفه های الگوهای ارتباطی خانواده و خلق و خوی کودک به عنوان متغیرهای پیش بین و اضطراب جدایی در دانش آموزان مقطع ابتدایی به عنوان متغیر ملاک در معادله رگرسیون تحلیل شدند.

میزان F مشاهده شده معنادار است ($p < 0/01$) و $27/7$ درصد از اضطراب جدایی در دانش آموزان مقطع ابتدایی توسط مولفه های الگوهای ارتباطی خانواده و خلق و خوی کودک تبیین می شود.

فرضیه اول:

بین الگوهای ارتباطی خانواده (و مولفه های آن) با اضطراب جدایی در دانش آموزان مقطع ابتدایی رابطه وجود دارد. جدول (۵): ضریب همبستگی بین الگوهای ارتباطی خانواده (و مولفه های آن) با اضطراب جدایی در دانش آموزان مقطع ابتدایی

متغیر	آماره	اضطراب جدایی
الگوی ارتباطی گفت و شنود	ضریب همبستگی	$-0/417^{**}$
	سطح معنی داری	$0/001$
الگوی ارتباطی همنوایی	ضریب همبستگی	$0/125^*$
	سطح معنی داری	$0/024$
الگوهای ارتباطی خانواده	ضریب همبستگی	$-0/426^{**}$
	سطح معنی داری	$0/001$

* معنی داری آزمون در سطح خطای $0/05$ ** معنی داری آزمون در سطح خطای $0/01$

همانطور که در جدول (۵) ملاحظه می شود بین الگوی ارتباطی گفت و شنود ($r = -0/417$)؛ الگوی ارتباطی همنوایی ($r = 0/125$) و الگوهای ارتباطی خانواده ($r = -0/426$) با اضطراب جدایی در دانش آموزان مقطع ابتدایی رابطه معنی داری وجود دارد ($p < 0/01$)؛ $p < 0/05$). بنابراین می توان گفت که فرضیه پژوهش تایید می شود.

فرضیه دوم:

بین خلق و خوی کودک (و مولفه های آن) با اضطراب جدایی در دانش آموزان مقطع ابتدایی رابطه وجود دارد. جدول (۶): ضریب همبستگی بین الگوهای خلق و خوی کودک (و مولفه های آن) با اضطراب جدایی در دانش آموزان مقطع ابتدایی

متغیر	آماره	اضطراب جدایی
همکاری	ضریب همبستگی	$-0/328^{**}$
	سطح معنی داری	$0/001$
اجتناب از آسیب	ضریب همبستگی	$-0/295^{**}$
	سطح معنی داری	$0/001$
نوجویی	ضریب همبستگی	$-0/120$
	سطح معنی داری	$0/062$
وابستگی به پاداش	ضریب همبستگی	$0/307^{**}$
	سطح معنی داری	$0/001$
پافشاری	ضریب همبستگی	$0/106^{**}$
	سطح معنی داری	$0/085$

خود هدایتگری	ضریب همبستگی	۰/۳۵۰**
	سطح معنی داری	۰/۰۰۱
خود فراروی	ضریب همبستگی	۰/۳۱۲**
	سطح معنی داری	۰/۰۰۱
خلق و خوی کودک	ضریب همبستگی	۰/۳۸۵**
	سطح معنی داری	۰/۰۰۱

* معنی داری آزمون در سطح خطای ۰/۰۵   ** معنی داری آزمون در سطح خطای ۰/۰۱

همانطور که در جدول (۶) ملاحظه می شود بین همکاری ($r = -0/328$)؛ اجتناب از آسیب ($r = -0/295$)، وابستگی به پاداش ($r = 0/307$)، خود هدایتگری ($r = -0/350$)؛ خود فراروی ($r = -0/312$) و خلق و خوی کودک ($r = -0/385$) با اضطراب جدایی در دانش آموزان مقطع ابتدایی رابطه معنی داری وجود دارد ($p < 0/01$ ؛ $p < 0/05$). بنابراین می توان گفت که فرضیه پژوهش تایید می شود.

بحث و نتیجه گیری

فرضیه اول پژوهش این بود که بین الگوهای ارتباطی خانواده (و مولفه های آن) با اضطراب جدایی در دانش آموزان مقطع ابتدایی رابطه وجود دارد. نتایج به دست آمده نشان داد که بین الگوی ارتباطی گفت و شنود و الگوهای ارتباطی با اضطراب جدایی در دانش آموزان مقطع ابتدایی رابطه منفی معنی دار و بین الگوی ارتباطی همنوایی با اضطراب جدایی در دانش آموزان رابطه مثبت معنی دار وجود دارد ($p < 0/01$ ؛ $p < 0/05$). بنابراین می توان گفت که فرضیه پژوهش تایید می شود. نتیجه به دست آمده با یافته های مطالعات گار و جنیفر (۲۰۰۸)، وان گاستل، لیگرستی و فردیناند (۲۰۱۰)، پوتوینب، وودز و سیمز (۲۰۱۰)، ویرسینگ و همکاران (۲۰۱۲)، خانجانی، هاشمی، پیمان نیا و آقاگل زاده (۱۳۹۳)، عباسی و شعله (۱۳۹۴)، مسعودیان (۱۳۹۴)، عموشاهی (۱۳۹۵) و جیهونگ و همکاران (۲۰۱۸) همسویی داشت.

در تبیین نتیجه به دست آمده می توان به نظر کوثرنر و فیتزپاتریک (۱۹۹۷) استناد نمود. کوثرنر و فیتزپاتریک بیان کردند که والدینی که دارای الگوهای ارتباطی جهت گیری گفت و شنود هستند، روابط خانوادگی آنان همراه با آزاد اندیشی و گرمای عاطفی است و در ارتباط با فعالیت های مدرسه ای و سایر فعالیت های آنان فرزندان خود را تحت فشار قرار نمی دهند. آنها صمیمیت و محبت شان را به خوبی نشان می دهند، صبورانه به نظر گاه فرزندان شان گوش می کنند و به مشارکت در تصمیم گیری خانوادگی تشویق می کنند (اسکودر و گوردون، ۲۰۰۶).^۴ برای اساس فرزندان این افراد اضطراب کمتری را تجربه می کنند. در مقابل خانواده های دارای جهت گیری ارتباطی همنوایی اعضای خانواده را در جهت یکسان کردن نگرش ها، ارزش ها و عقاید خود تحت فشار قرار می دهند (کوثرنر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲) که این عامل می تواند در اضطراب فرزندان موثر باشد. چنانچه در این خصوص ریتمن و آسف (۲۰۱۱) بیان کردند که هر میزان که رفتارهای والدین کمتر کنترل کننده بودند، فرزندان اضطراب پایین تری داشتند و برعکس. بعلاوه ویرسینگ و همکاران (۲۰۱۲) بیان کردند که در بیشتر موارد وجود

^۴ Schroeder & Gordon

اضطراب جدایی در کودکان به وسیله مصاحبه با کودک و والدینشان تشخیص داده می شود، که نشانگر اهمیت تعاملات والدین با کودک می باشد.

فرضیه دوم پژوهش این بود که بین خلق و خوی کودک (و مولفه های آن) با اضطراب جدایی در دانش آموزان مقطع ابتدایی رابطه وجود دارد. نتایج به دست آمده نشان داد که بین خلق و خوی کودک و مولفه های همکاری، اجتناب از آسیب، خود هدایتگری با خود فراروی با اضطراب جدایی در دانش آموزان رابطه منفی معنی داری و بین مولفه وابستگی به پاداش با اضطراب جدایی در دانش آموزان رابطه مثبت معنی دار وجود دارد ($p < 0.01$; $p < 0.05$). بنابراین می توان گفت که فرضیه پژوهش تایید می شود.

در تبیین نتیجه به دست آمده می توان بیان نمود که ویژگی های کودکان می تواند به عنوان عاملی برای تسریع کنندگی یا مانعی برای اضطراب جدایی در آنان گردد. چرا که خلق و خوی کودکان شامل انواع هیجانات، نحوه پاسخگویی به این هیجانات، همکاری با والدین و غیره می گردد. براین اساس هنگامی که کودکان انواع هیجانات و واکنش های از قبیل خوشرویی تا افسرده بودن، خونگرمی تا بدخلقی را به نمایش می گذارند، زمینه بروز یک حالت کلی مثبت یا منفی در آنها مهیا می گردد. کودک منفی ممکن است به سختی توسط اعضاء خانواده، معلمان، همسن و سالان و غیره پذیرفته شود و این عامل می تواند برای مراقبان او مشکل ایجاد نماید، چرا که باید اختلال واقعی را از حالت روحی او تمیز و تشخیص دهند (میرمحمدی، ۱۳۹۱)، بعلاوه وجود رفتارهای منفی موجب می گردد تا والدین از روش های نامناسبی فرزندپروری استفاده کنند که این عامل موجب شکل گیری سبک های دلبستگی منفی مانند اجتنابی و غیره می گردد که این عامل بر اضطراب جدایی دانش آموزان تاثیر مستقیم دارد. به طوری که نتایج مطالعاتی نیز از این همبستگی حمایت می کنند (عشقی کشکی، ۱۳۹۴؛ کاناپی، بیسودو، فیهم، هافلر و لئیپ، ۲۰۱۰؛ پریا، کانوارو، کاردوسو و مندوکا، ۲۰۱۰). در مقابل وجود واکنش های رفتاری و خلق و خوی مناسب در کودکان می تواند با تاثیر گذاری بر ارتباطات مناسب زمینه را برای دلبستگی مناسب فراهم کند که این عامل همبستگی منفی با اضطراب جدایی دارد. هوک و کلویر ماوس (۲۰۰۲) بیان نمودند که حساسیت و پاسخدهی مادران به عکس العمل های کودک موجب ایجاد احساس امنیت در سال های اولیه ی زندگی کودک می شود و غالباً با افزایش حرف شنوی، همکاری و خود مختاری کودک نوپا همراه است. بعلاوه وان گاستل، لیگرستی و فردیناند (۲۰۱۶) نیز بیان کردند که بین سبک فرزندپروری قاطع و اطمینان بخش با اضطراب در کودکان ارتباط منفی و معناداری وجود دارد.

در نهایت فرضیه سوم پژوهش این بود که الگوهای ارتباطی خانواده و خلق و خوی کودک در پیش بینی اضطراب جدایی در دانش آموزان مقطع ابتدایی نقش دارند. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون چندگانه نشان داد که ۳۶/۸ درصد از اضطراب جدایی در دانش آموزان مقطع ابتدایی توسط متغیرهای الگوهای ارتباطی خانواده و خلق و خوی کودک و ۲۷/۷ درصد نیز توسط مولفه های الگوهای ارتباطی خانواده و خلق و خوی کودک تبیین می شود. نتایج به دست آمده با یافته های مطالعات گار و جنیفر (۲۰۰۸)، عباسی و شعله (۱۳۹۴)، سیدنیا و شهرام زاده (۱۳۹۵) و رافوئل، راساریو، ایزابل و جوآو (۲۰۱۶) همسویی داشت. در تبیین نتیجه به دست آمده می توان بیان نمود که کودکان با خلق و خواهی متفاوت، واکنش های متفاوتی از طرف والدینشان بر می انگیزند و با وجود روش های تربیتی مشابه به شیوه های مختلفی رفتار می کنند. به طوری که کلارک و کوچکانسکا (۲۰۰۰) بیان کردند که ویژگی های شخصیتی مادران که پیش بینی کننده ی رفتارهای والدینی هستند، با احساسات منفی کودکان رابطه نزدیکی دارد. براین اساس یک رابطه دو سویه بین رفتار والدین و با خلق و خوی کودک و به تبع آن اضطراب کودکانشان وجود دارد. به طوری که خلق و خوی کودک تاثیر مستقیم بر رفتار و الگوهای ارتباطی والدین

داشته و این عامل موجب سبک خاصی از دلبستگی های نایمن می گردد که ایند عامل خود می تواند وجود اضطراب و حتی سایر مشکلات رفتاری/ هنجاری را در آنان پیش بینی نماید. چرا که ویژگی اصلی اختلال اضطراب جدایی ترس یا اضطراب بیش از حد در رابطه با جدایی از خانه یا اشخاص دلبسته است (انجمن روانپزشکی آمریکا، ۲۰۱۳؛ ترجمه سید محمدی، ۱۳۹۳).

منابع

- آقاپور، عاطفه. (۱۳۹۴). **رابطه شیوه های فرزندپروری و خلق و خوی کودک در ادراک خود کودکان**. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
- انجمن روانپزشکی آمریکا. (۲۰۱۳). **راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی**. ترجمه سیدمحمدی، یحیی، (۱۳۹۳)، نشر روان.
- خانجانی زینب، هاشمی تورج، پیمان نیا بهرام، آقاگل زاده مریم. (۱۳۹۳). **رابطه کیفیت تعامل مادر-کودک در اضطراب جدایی و مدرسه هراسی در کودکان**. *مجله پزشکی ارومیه*. ۲۵ (۳): ۲۴۰-۲۳۱
- مقیاس سنجش اضطراب جدایی (فرم والدین). **روانشناسی تحولی (روانشناسان ایرانی)**، ۱۲(۴۷)، ۲۳۵-۲۲۵.
- عباسی، زهره و امیری، شعله. (۱۳۹۴). **مدل یابی اضطراب جدایی کودک براساس شخصیت مادر، سبک دلبستگی و طرحواره های ناسازگار کودک**. کنفرانس بین المللی مدیریت، اقتصاد و علوم انسانی، تهران، ایران.
- عشقی کشکی، زهرا. (۱۳۹۴). **بررسی رابطه سبک دلبستگی و شیوه های فرزندپروری مادر با اضطراب جدایی و پرخاشگری کودکان پیش دبستانی شهر تبریز**. پایان نامه کارشناسی ارشد، دولتی، دانشگاه تبریز، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
- عموشاهی، محسن. (۱۳۹۵). **بررسی رابطه فرزندپروری و اضطراب جدایی، پنجمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران، ایران**.
- الله یاری، ایراندخت و الحانی، فاطمه. (۱۳۹۱). **بررسی نقش خلق و خوی کودک در میزان شدت و درک وی از درد**. هشتمین همایش کشوری پرستاری کودکان، تهران، ایران.
- مسعودیان، سحر. (۱۳۹۴). **رابطه بین ویژگی های شخصیتی و سبک های فرزند پروری والدین با خلق و خوی کودک**. **پایان نامه کارشناسی ارشد**. دانشگاه آزاد اسلامی واحد شاهرود، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- میر محمدی، زهرا. (۱۳۹۱). **خلق و خوی کودک**. *مجله رشد آموزش پیش دبستانی*، ۴(۲)، ۴۵-۴۰.

Clark, L.A., & Watson, D. (1991). **General Affective Dispositions in Physical- and Psychological Health**. In C. Synder, and D. R. Forsyth (Eds.), *Handbook of Social and Clinical Psychology* (pp. 221-245), New York, NY: Permagon Press.

Cloninger, C.R. (1991). **Brain networks underlying personality development**. In B. J., Carroll & J. E. Barrett (Eds.), *Psychopathology and the brain*, New York, Raven Press, 183-000.

- Constantino J.N., Cloninger. C.R., Clarke. A.R., Hashemi. B., & Przybeck T. (2002). Application of the seven-factor model of personality to early childhood. **Psychiatry Res.** 109 (3):229-43.
- Cornelia, M., & Silvia, S. (2014). Intensive Treatments for Separation Anxiety Disorder in Children and Adolescents. **Psychopathology Review PR**, 1 (1), 201-208.
- Fitzpatrick, M.A. (2004). The family communication patterns theory: observations on its development and application. **j fam commu**, 4(3-4), 167-79.
- Franz, L. Rateke, T. Hartmann, N. McLaughlin, A.R. Torres, M.C. Do Rosário, E.C & Filho, Y.A. (2015). Separation anxiety disorder in adult patients with obsessive-compulsive disorder: Prevalence and clinical correlates. **European Psychiatry**, 10(1), 145-151.
- Gar, NH. & Jennifer, L. (2008). An examination of the interactions between mother and children with anxiety disorder. **J behav Res thera**: 46(12): 322-36.
- Jihong, X. Shiguang, N., Maosheng, R., & Chengping Z. (2018). The Relationship between Parenting Styles and Adolescents' Social Anxiety in Migrant Families: A Study in Guangdong, China. **Ront. Psychol.** 2(1), 57- 64.
- Koerner, A.F.,& Fitzpatrick, M.A. (1997). Family type and conflict: The impact of conversation orientation and conformity orientation on conflict in the family. **Communication Studies**, 48(4), 59-78.
- Mash, E.J., & Wolff, AD.(2010). **Psychological morbid child**, translated by Mozaffari MM, forughaldin A. Tehran: Publication of Roshd; 212-90.
- Van Gastel, W., Legerstee, JS., & Ferdinand, RF. (2009).The role of perceived parenting in familial aggregation of anxiety disorders in children. **J Anxiety Disord**;23(1):46–53.
- Weersing, VR., Rozenman, MS., Maher-Bridge, M., & Campo, JV.(2012). Anxiety, Depression, and Somatic Distress: Developing a Transdiagnostic Internalizing Toolbox for Pediatric Practice. **Cogn Behav Pract**;19(1):68–82.✓

The role of Family Communication Patterns and Temperament in predicting separation anxiety in Elementary students

Abstract

The purpose of this study was to determine the role of family communication patterns and temperament in predicting separation anxiety in elementary students. The research method was descriptive correlational-predictive. The statistical population of the study consisted of all elementary students of Azarshahr city in the academic year of 2018-2019. The sample size was 100 students who were selected by cluster random sampling method. Data collection tools included separation anxiety scale (parental form), revised family communication patterns and mood questionnaire and Cloninger temperament questionnaire (children's form). Data were analyzed using Pearson correlation coefficient and multiple regression by logistic regression. SPSS 20 software was used for this purpose. The results showed that there was a negative significant relationship between the communication pattern of dialogue and communication patterns with separation anxiety and between the communication patterns with separation anxiety of students. There was also a negative significant relationship between child's mood and cooperative components, avoidance of harm, self-management and self-coping with separation anxiety in students, and there was a significant positive relationship between reward dependency and separation anxiety of students ($p < 0.05$). The results of regression analysis showed that family communication patterns and child temperament 36.8% and their components 27.7% could significantly predict separation anxiety changes in elementary school students ($p < 0.05$). The results emphasize the need to pay attention to family communication patterns and child temperament when working with children with separation anxiety disorder.

Keywords: Separation Anxiety, Family Communication Patterns, Temperament, separation anxiety